

Справа «Сампаніс та інші проти Греції»
(“Sampanis and Others v. Greece”)

У рішенні, ухваленому 5 червня 2008 року у справі *«Сампаніс та інші проти Греції»*, Суд постановив, що:

- було порушено ст. 14 Конвенції, взяту у поєднанні зі ст. 2 Першого протоколу до Конвенції (право на освіту), яке виявилось у неспроможності надати шкільне навчання дітям заявників та у факті наступного їх переведення у спеціальні класи з огляду на їх ромське походження;
- було порушено ст. 13 Конвенції.

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявникам 6 000 євро як компенсацію моральної шкоди та 2 000 євро на відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Усі заявники є громадянами Греції ромського походження. Вони проживають у спеціально відведеному районі біля м. Аспропіргос (Греція).

У вересні 2004 року заявники разом з іншими односельцями звернулися до двох початкових шкіл м. Аспропіргос, аби їх діти були прийняті туди на навчання. Такі дії заявників були обумовлені певними подіями: передусім прес-повідомленням міністра освіти (виданим у серпні 2004 року), в якому він наголошував на важливості інтеграції ромських дітей у національну освітню систему; а також спільним візитом Державного секретаря з питань національної та міжкультурної освіти і двох представників Комітету з прав людини (моніторингового департаменту щодо Греції). Зазначений візит проводився з метою сприяння влаштуванню усіх дітей-ромів у національні школи.

Заявники стверджували, що директори двох шкіл відмовилися прийняти їхніх дітей на тій підставі, що не отримували відповідних вказівок з Міністерства освіти. Втім згадані посадовці зазначили, що вони неодмінно

сконтактують з батьками, як тільки отримають необхідні інструкції. Однак дітей заявників так і не було прийнято до школи.

Уряд, натомість, виклав таку версію подій. Сім'я Сампаніс та інші звернулися до відповідних шкіл, аби отримати інформацію стосовно порядку прийняття дітей до школи. Директор однієї зі шкіл надала заявникам перелік документів, які слід було зібрати з цією метою. Згодом у листопаді та грудні 2004 року делегація вчителів початкових шкіл міста відвідали табір ромів. Вони інформували та переконували батьків у необхідності віддати дітей до школи. Однак, як виявилось, ці дії були безрезультатними, оскільки того року батьки цього не зробили.

Директор департаменту освіти регіону зібрав неофіційні збори представників відповідних державних органів, аби знайти вирішення проблеми переповненості у початкових школах м. Аспропіргос. Головним питанням було знаходження можливостей для прийняття до шкіл дітей-ромів. На засіданні було ухвалено два таких рішення: перше – дітей, що досягли віку, в якому приймають до школи, зарахувати до звичайних початкових класів, а друге – створити додаткові класи для старших дітей щоб підготувати їх входження до звичайних класів.

9 червня 2005 року, за сприянням Асоціації організацій та товариств з прав людини Риму, 23 дітей-ромів (серед них і діти заявників) було прийнято до школи на 2005-2006 навчальний рік. За даними Уряду, кількість прийнятих дітей зросла до 54-х.

Проте батьки-греки та батьки інших національностей (не роми) блокували приміщення школи, протестуючи проти прийняття дітей-ромів до класів, де навчались їхні діти, і вимагаючи переведення цих дітей до іншого приміщення. Це відбувалося від першого дня навчання та упродовж вересня і жовтня 2005 року. Нераз у ситуацію цих демонстрацій змушені були втручатись працівники поліції з метою підтримати порядок та попередити незаконні дії проти дітей ромського походження.

25 жовтня 2005 року заявники підписали заяву (за їх твердженнями, вони зробили це під тиском), складену вчителями молодших класів, про переведення їхніх дітей на навчання до окремого приміщення. Внаслідок цього, 31 жовтня 2005 року для дітей-ромів було виділено окреме приміщення. Відтоді протести незадоволених батьків припинилися.

У квітні 2007 року згадане приміщення згоріло внаслідок пожежі. У вересні 2007 року було відкрито нову початкову школу, до якої перевели дітей-ромів. Однак у зв'язку з певними перешкодами будинок було здано в експлуатацію лише у жовтні 2007 року.

Зміст рішення Суду

Заявники стверджували, що їхніх дітей було піддано гіршому поводженню у порівнянні зі ставленням до дітей неромського походження у такій самій ситуації. Вони наполягали, що це було зроблено без жодних об'єктивних, виправданих підстав. Відтак таке поводження, на думку заявників, було дискримінацією, що заборонена Конвенцією.

Суд відзначив, що між сторонами не було спору стосовно того, що діти заявників не навчалися у школі упродовж 2004-2005 років, та стосовно факту відкриття підготовчих класів у одній з початкових шкіл м. Аспропіргос.

План щодо створення трьох підготовчих класів, як відзначив Суд, виник лише у 2005 році, коли місцева влада зіштовхнулася з проблемою надання шкільної освіти дітям із місцевого табору ромів. Уряд не надав інформації про створення таких класів у минулому, незважаючи на те, що діти з ромських сімей навчалися у початкових школах і раніше. Суд також вказав на те, що до підготовчих класів увійшли лише діти-роми.

Суд визнав, що органам влади не можна поставити на провину мітинги расистського характеру, що проводились під школою у вересні та жовтні 2005 року. Втім, як відзначив Суд, власне, ці протести, ймовірно, вплинули на рішення перевести дітей-ромів до відокремленого приміщення, що приєднувалось до будівлі школи.

Суд вказав, що докази, надані заявниками, та інші матеріали справи можна вважати достатньо надійним підґрунтям для припущення про те, що мала місце дискримінація. Відтак на Уряд покладался обов'язок продемонструвати, що різниця у ставленні була наслідком об'єктивних факторів, не залежних від етнічного походження відповідних осіб.

Суд відзначив, що матеріали справи не вказували на те, що заявники зіштовхнулися з очевидною відмовою з боку керівництва школи прийняти їхніх дітей на навчання у 2004-2005 навчальному році.

Втім Суд зауважив, що навіть якщо і прийняти імовірність того, що заявники звернулися до школи тільки для отримання інформації про умови прийняття дітей, вони неминуче висловили адміністрації своє бажання віддати своїх дітей на навчання. Суд зрештою дійшов висновку про те, що органи влади повинні були визнати специфіку справи і забезпечити прийняття дітей-ромів до школи навіть попри те, що окремі з необхідних правових рішень не були кінцево готові. Так слід було вчинити з огляду на необхідність звертати особливу увагу на потреби ромів через вразливість ромської спільноти. При цьому варто було взяти до уваги також і те, що ст. 14 Конвенції у певних випадках передбачає різницю у ставленні задля виправлення фактичної нерівності. Суд зауважив, що національний законодавець визнав специфічний характер ромської спільноти, встановивши, зокрема, спрощену процедуру прийняття ромських дітей до школи. Відповідні норми передбачають можливість прийняття дітей до початкових класів лише на підставі заяви, підписаної одним з батьків чи особою, котра їх замінює, за умови пред'явлення відразу чи згодом свідоцтва про народження дитини.

Ці норми, вочевидь, були добре відомі компетентним освітнім органам м. Аспропїргос, адже вони реально зіштовхнулися з проблемою та необхідністю надання освіти дітям з місцевого ромського табору.

Стосовно спеціальних класів Суд відзначив, що відповідні органи не встановили єдиний однозначний критерій для формування підготовчих класів.

Уряд не продемонстрував, що діти проходили тестування, яке б допомогло визначити їхні здібності та можливі труднощі з навчанням.

Крім того, Суд зауважив, що декларованою метою формування підготовчих класів було здобуття учнями належного рівня, аби вони змогли увійти до звичайних класів школи. Однак Уряд так і не навів жодного випадку переведення учнів з підготовчого класу до звичайного. Хоча загалом до таких класів увійшло понад 50 учнів, які на час прийняття Судом справи до розгляду навчалися вже два роки. До того ж, Уряд не повідомив про існування оціночних тестів для дітей, котрі навчалися у підготовчих класах, для визначення їх спроможності освоювати програму звичайного класу. Адже результати проходження таких тестів могли б стати об'єктивним підґрунтям для оцінки навчального рівня дітей. Такий підхід був би, вочевидь, кращим, аніж приблизне оцінювання.

Суд наголосив на необхідності впровадження коректної системи оцінки здібностей дітей з навчальними потребами, зокрема тих дітей, котрі походять з етнічних меншин. Це мало бути зроблено, на думку Суду, для відстежування успіхів цих дітей та для можливого влаштування їх у спеціальні класи за умови відсутності дискримінації. До того ж, з огляду на расистські протести, організовані батьками інших дітей (не ромів), запровадження такої системи допомогло би батькам-ромам зрозуміти те, що для їхніх дітей організовують підготовчі класи не з мотивів сегрегації. Суд визнав, що до його повноважень не входило вирішувати питання освітньої психології. Втім Суд відзначив, що така система істотно посприяла б інтеграції дітей-ромів не тільки у звичайні класи школи, але й у місцеву громаду загалом.

Більше того, Суд був невдоволений тим фактом, що адміністрація школи виходила з того, нібито заявники були спроможні оцінити усі аспекти ситуації та наслідки своєї згоди стосовно переведення дітей у окреме приміщення. Адже заявники були представниками непривілейованої та здебільшого неосвіченої спільноти.

Вказавши вкотре на фундаментальну важливість заборони расової дискримінації, Суд відзначив як неприйнятну можливість особи відмовитися від права не зазнавати дискримінації. Така відмова була б несумісною з важливим громадським інтересом.

Суд визнав бажання влади надати освіту дітям-ромам. Однак далі дійшов висновку, що умови прийняття цих дітей до школи та їх влаштування у спеціальні підготовчі класи, які знаходились у приміщенні, відокремленому від головного корпусу школи, були зрештою їх дискримінацією. Отож, Суд постановив, що стосовно кожного заявника мало місце порушення ст. 14 Конвенції, взятої у поєднанні зі ст. 2 Першого протоколу до Конвенції.

Суд визнав, що Уряд Греції не надав доказів існування ефективного засобу правового захисту, яким заявники могли б скористатися з метою отримання компенсації порушення щодо них ст. 14 Конвенції, взятої у поєднанні зі ст. 2 Першого протоколу до Конвенції. Тому було порушено також ст. 13 Конвенції.